

---

Паліна Качаткова



...а можа гэта было  
перасяленьне ў вырай...

---

**Начныя размовы пра матылёў**

*З нізкі «Маўклівыя сябры»*

Ёсьць словы, якія ня варта казаць.  
Ёсьць рэчы, пра якія лепш ня ведаць.  
Давайце пагаворым пра матылёў.  
Матыль – гэта матыль — прыгажосць. Ён ніколі  
ня сядзе ні на што брыдкае.

Ці матылі нейкім чынам зьвязаныя з тым, з іншым  
сьветам?

Крылатая Душа-Псіхэя? Ня ведаю. Магчыма. Па-  
эты так лічылі, ня людзі. Душа-матыль? Наўрад ці.

А што вы ведаеце пра матылёў?

Некаторыя віды матылёў могуць пераляцець  
праз мора. Ёсьць такія матылі — пралятаюць ты-  
сячы кіламетраў. А ёсьць матылі — жывуць адзін  
дзень – аднадзёнкі. Празрыстыя самотныя душы.

Ці дажываюць да вясны тыя з іх, хто хаваецца

*Працяг.  
Пачатак  
у «Дзеяслове» №2.*

восеньню? Дажываюць? Восеньню яны лезуць хавацца. Лезуць, ва ўсе цёмныя месцы — пад драўляны ложкак, пад канапу, за шафу. Іх шмат-шмат набіваецца. Бывае яшчэ цёпла, а яны ўжо залазяць.

А да вясны дажываюць?

Думаю, што некаторыя з іх – маладыя. Маладыя — дажываюць.

Неверагоднае мноства матылёў апынулася ў кватэры на вуліцы Алтайскай у Менску — на выспе маёй часовай незалежнасці. Там я жыла, памятаеце? Матылі былі паўсюль — у пад'ездзе і ў кватэры. Сядзелі, як прыклееныя на столі і сьценах. І ў ваннай. Спалі склаўшы крылы. Калі я адчыняла вам дзверы, матылі зрываўліся з месцаў і кружыліся, кружыліся. Узьляталі пры кожным нашым руху. І зноў нерухома на сьценах і столі. Ціха складалі і раскладалі пшчотныя крылы, разгортвалі і згортвалі, як кніжныя старонкі. Толькі тады я ня ведала, што напісана ў той кнізе.

І куды яны пасыла падзеліся? Восень, кастрычнік. Матылі маглі забіцца куды-небудзь і схавацца. А маглі выляцець праз вокны і паляцець далей. Яны маглі паляцець далей, але гэта была восень кастрычнік. Куды яны падзеліся. Куды? Інсекты добра ўмеюць маскавацца. Я цяпер вельмі часта думаю пра гэта.

Яны пражылі пэўны час у той кватэры. Я таксама пражыла там пэўны час. Памятаеце, я радавалася, калі набыла лямпку з аранжавым абжуррам? Лямпа стаяла на падлозе побач з кілімам брэсцкай вытворчасці з выявамі паўлінаў. Яшчэ былі канапа і тэлефон на зэдліку. Фіялетавая пуховая коўдра, новыя махровыя рушнікі. Апошні паверх. Пад балконам дрэвы з жоўта-чырвоным лісьцем. Цёплая восень. Краявід з электрастанцыяй.

І паўсюль матылі. Вядома, рэдкае відовішча ў наш час. Незвычайнае. Гронкі матылёў. А можа гэта было перасяленьне ў вырай?

Мы гаварылі, рухаліся, матылі лёталі.

Помню вас у дзвярах і помню матылёў — яны маглі ўляцець у вітальню сьледам за вамі, ці наадварот – выляцець у пад'езд, калі вы сыходзілі.

Цяжка паверыць, што ня вярнемся туды.

Матылі, якія ўвосень залятаюць у кватэры і пад'езды – шукаюць сховішча... У красавіку, калі цяплее, яны ажываюць. Некаторыя за зіму знікаюць, паміраюць, высыхаюць, астатнія пачынаюць вылятаць. Калі дастаткова цёпла я ім вакно расчыняю і выпускаю на сонейка. А бывае, што і зімой, калі гарача, яны вылятаюць і пачынаюць біцца ў шкло раней часу.

— Гэта тыя самыя, якія восеньню схаваліся за шафу, пад ложкак?

— Так, калі цяплее, яны вылятаюць.

— Вы хочаце сказаць, што яны могуць перазімаваць?

— Так, яны могуць перазімаваць.

— Ну, некаторыя паміраюць, напэўна?

— Напэўна.

Матылі вылятаюць вясной, калі пах сырой зямлі робіцца невыносны — адтала зямля і ўсё, што ў зямлі. Паветра вільготнае, вецер...

Вецер варушыць валасы, дакранаецца аднолькава да ўсяго – жывога і нежывога. А ў паветры зьяўляюцца прыгожыя вясёлыя матылі.

На людзей тым часам проста страшна глядзець — выходзяць на вуліцы, з шэрымі тварамі — быццам усю зіму правялі ў зямлі.

Бываюць такія вясна-лета-восень, калі матылёў асабліва шмат. А бывае — амаль няма. Памятаю ў жніўні — у двары і на верандзе — іх было процьма. Цьма, цьма і цьма. Я чытала кнігу ў крэсьле, яны на мяне сядалі і махалі крыламі, я была ціхая і нерухомая, таму яны так рабілі.

Цяпер распавяду, як мяне ўразіў вялікі чорны матыль з блакітнай каёмкай, — Антыюпа. Так атрымалася... Калі праводзілі класіфікацыю матылёў, некаторым з іх дасталіся імёны міфалагічных істотаў. Вялікі чорны матыль атрымаў імя Антыюпа ў гонар адной са шматлікіх каханак Зеўса, якая пакутвала і ад усіх хавалася. Па-руску, Антыюпу называюць «Траўрніца», беларуская назва мне невядомая. Хто мне скажаў, што матыль так называецца? Мама. Так і засталіся гэтыя назвы на ўсё жыццё, як у дзяцінстве вывучыла — Адмірал, Крапіўніца, Лімоньніца, Махаон. Адмірал такі ўрачысты, чорна-чырвоны, буйны. Цяпер рэдка яго ўбачыш. Яго яшчэ называюць Ванеса. Махаон вялікі жоўты з чорным, яшчэ большы за Адмірала — буйны матыль, напэўна, буйнейшага няма ў нас. Назвы матылёў, як назвы кветак — тыя, якія ў дзяцінстве назвалі, запомніліся назаўжды, а цяпер вывучыць што-небудзь цяжка.

Так, я распавяду, пра жалобнага матыля. Ubачыла там, дзе мы праводзілі лета, калі мне было шэсьць гадоў. Там лёталі розныя матылі. Але чорны матыль быў ня разам з усімі на той палянцы, дзе яны ўсе мільгацелі. Антыюпа зьявілася перада мною за вакном пакою, дзе мы жылі. Яна сядзела на дрэве. На бярозе. Самотная, склаўшы крылы — ледзь заўважная рыса на белым тле. А пасля разгарнула крылы. І я здзівілася. Чорны матыль выглядаў вельмі кантрастна на белым. Можна я і раней бачыла Антыюпу, але да таго выпадку не звяртала ўвагу. А тут мая ўвага сфакусавалася на незвычайным чорным матылі. Матыль зварухнуўся, расправіў крылы. І вось яго ўжо няма — толькі мільгануў цень. Антыюпа зьнікла ў гарачым летнім паветры. Засталася хваля расчараванья.

У агорнутых цемрай садах жывуць начныя матылі — аксамітныя, важкія з чырвонымі вачыма. У ясны дзень яны хаваюцца, дзе могуць. А цёплымі летнімі начамі б'юцца ў шыбу.

Яны падлятаюць да вокнаў у той самы час, калі мы падаем у цёмную бясконцую бездань сну, калі ў душу пачынае пранікаць незямное. Начныя матылі прыносяць з цемры трывожную таемнасць. Шолах іх крылаў зьліваецца з прыглушанымі начнымі ўскрыкамі, шэптам дрэваў, шамаценьнем шынаў і перамовамі сабак. Зранку, калі сонца працягне па падлозе бліскучыя, рухомыя палосы сьвятла, заўважыш — некаторыя з начных матылёў памерлі — ляжаць на падваконьні — з крылаў абляцеў пылок. Так гінуць на мяжы цемры і сьвятла нашы з вамі ілюзіі, фантазіі і нават тое, што было.

